

Bilješke iz bogoslovske literature.

Filozofske bilješke.

Društvo sv. Tome Akvinca. U novije vrijeme radilo se oko podignuća stolice za filozofiju na bogoslovskome fakultetu našega sveučilišta. I treba da se već jednom maknemo, da pođemo naprijed, jer se dosad uradilo u tome pravcu kod nas Hrvata vrlo malo. Ta gdje je naša hrvatska filozofska literatura? A ipak koliki se talenti izgube!

U gojenju filozofije prednj će nam ne samo veliki narodi Nijemci, Francuzi, Talijani, već i — Mađari. I oni su već napredovali u tom pogledu. Ovi naši susjedi dosta toga imaju zajedničko s nama i mi s njima, pa rekao bih da je i dužnost svakoga naroda da pozna susjeda svoga, da ga upozna po njegovim vlastitostima, pogrješkama i krepostima. Jer samo ovako možemo znati, kakovo stajalište moramo uzeti prema njima. Nadajući se, da ću ovime malo pridonijeli tome poznavanju naših susjeda te ujedno i pobuditi više pažnje i ljubavi k filozofiji među našim svećenstvom, odlučio sam da malo pobliže ocrtam rad mađarskoga filozofskog društva sv. Tome Akvinskoga.

Društvo sv. Tome Akvinskoga (Aquinói-Szent-Tamás-Társaság) osnovano je god. 1893. u Budapešti, te već 14. godinu vrlo lijepo djeluje na polju filozofije. Svrha mu je upoznavanje, razvijanje i širenje kršćanske filozofije osobito u duhu sv. Tome Akvinskoga, nadalje pobijanje krivih sustava i nauka filozofskih. Da se postigne ta svrha, drže se svakoga mjeseca — izim ljetnih mjeseci — redovita sjela, na kojima se čitaju filozofske rasprave, a zatim slijede vrlo zanimive dispute ili „izmjene misli“ o predavanom predmetu. Da članovi s većim zanimanjem i razumijevanjem prate predavanje, te da se mogu donekle pripremiti na eventualne „izmjene misli“, mora se predmet (tema), o kojem će se predavati, osam dana prije sjela naznačiti na pozivnici. Osim toga drži se jedamput na godinu opća skupština, na kojoj odbornici izvješćuju o svojem radu, o djelovanju i postignutome uspjehu društva od posljednje opće skupštine. Na toj se skupštini bira također uprava društva.

Sva se sjela obdržavaju u auli centralnoga sjemeništa (Budapest IV, Papnövelde n. 7.). Mislim, da onaj, koji je odre-

divao prostorije za društvene sastanke, nije mogao doći na ljepšu ideju, nego je ta, da se naime sijela društvena obdržavaju u auli sjemenišnoj, jer na ta sijela imaju pravo doći i bogoslovci, a to je za njih od velike koristi. Bogoslovi imaju priliku upoznati učenjake i prvake svoga naroda, tu mogu dobiti mnogo poticaja za proučavanje filozofije. Bogoslovi, — ako i ne svi, ali dobar broj, — osobito rado slušaju učene dispute, te i sami znadu kasnije među sobom povesti razgovor o onome, što su čuli i vidjeli na tim sijelima tako, da se i među njima zna razviti živahna disputa. Da se pak uzmogne držati takova disputa, moraju i oni biti verzirani u filozofiji, moraju čitati filozofska djela. Tako eto ta filozofska sijela potiču mlade bogoslove, da zavole filozofiju. Spominjem mimogred, da se bogoslovi mogu dati lako na proučavanje filozofije, jer se na teološkom fakultetu budapeštanskoga sveučilišta predavaju kroz dvije prve godine sve grane filozofije. Predavaju dr. I. Kiss i dr. I. Trikál.

Društvo se sastoji od članova utemeljitelja, začasnih, redovitih i podupirajućih.¹ Po samome broju članova možemo zaključiti, kakvo je zanimanje među mađarskim ne samo svećenstvom višim i nižim, svjetovnim i duhovnim, već i među lajcima za ovo društvo.

Članova utemeljitelja ima (do 1914. g.) 128. Član je utemeljitelj onaj, tko u svrhu društva daruje 100 K jednom za uvijek. Dobro znamo, od kolike su važnosti članovi utemeljitelji za neko društvo. Članarina redovitih članova ne može dostajati za namirivanje društvenih troškova, za nagrade natječajnih radnja i za izdavanja inih rasprava. Tome mnogo pridonose članovi utemeljitelji, a tih evo kod ovoga društva ima lijep broj. Između njih ima: 5 nadbiskupa, 27 biskupa, 9 posv. nasl. i izabranih biskupa, 34 kanonika, stolni kaptoli (14), 9 župnika, 5 sveuč. profesora i dr.

O broju, marljivosti i radinosti redovitih članova ovisi uspjeh i vrijednost kojega društva. Ako dakle pogledamo, koji i kakvi su redoviti članovi društva sv. Tome, moći ćemo si predočiti vrijednost toga društva. Redovitih članova ima (do 1914.)

¹ Sve podatke, što ću ih navesti, crpem iz ljetopisa društva od god. 1914. Novijih podataka još nema štampanih. Izaći će ispod štampe po svo prilici ove godine.

137. Bira ih godišnja opća skupština, plaćaju na godinu 4 K članarine; svaki redoviti član može biti ujedno i član utemeljitelj i podupiratelj. Statistika je redovitih članova sljedeća: 1 nadbiskup, 4 biskupa, 17 kanonika, 45 profesora sveučilišta i teoloških učilišta, 15 župnika, 6 kapelana, 2 odvjetnika, 1 sudac, 13 gimn. profesora i dr.

Članova podupiratelja (daruju godišnje 4 K za društvene svrhe) ima 250 i to: 4 posv. biskupa, 32 kanonika, 43 župnika, 22 kapelana, 30 inih svećenika, 38 sveuč. profesora odnosno profesora na teološkim učilištima i na pravnim akademijama, 6 odvjetnika, 2 liječnika, 16 gimn. profesora, 6 željezničkih činovnika, 2 bankovna činovnika, 1 učitelj, 1 učiteljica, 1 poštara, 1 slikar, 2 seljaka, 13 raznih društava i dr.

Toliko o članovima. A sad da vidimo, kako društvo nije jako tek brojem članova već i njihovim radom. Na društvenim sastancima od 26. listopada 1893. pa do 13. svibnja 1914. držana su 194 predavanja. Tko je sve radio oko oživotvorenja svrhe društva? Evo tko. Nabrojiti ću poglavite predavače: Dr. O. Prohászka, biskup stolnobiogradski: O realnome sadržaju naših pojmova; Filozofija i život; Philosophia perennis i drugi filozofski smjerovi. Dr. A. Kádár, kanonik, Szatmár: Spoznaja substancije i akcidentâ; O biti i bivstvu. P. Lévaj župnik, Gát: Leo XIII. i filozofija; O gojenju skolastičke filozofije; Svrha lijepih umjetnosti. Dr. I. Ochaba, kapelan, Nemsény: Neumrlost čovječje duše. Dr. S. Székely, sveuč. prof. Bp.: Nagon i um; Filozofija sv. Tome A. i naše doba. Dr. Kiss I. sveuč. prof. Bp.: Pojam stvaranja; Mađarski jezik u filozofiji; O podrijetlu i vrijednosti načela uzročnosti s osobitim obzirom na Huma i Kanta. Dr. A. Subnický, sveuč. prof. Bp.: O vitalizmu. Dr. M. Kmoskó, sveuč. prof. Bp.: Tolstojeva ideja o Bogu. Dr. I. Krammer, prof. na bogosl. učilištu, Esztergom: O državi i državnoj moći. Holszky K., prof. na bogosl. učilištu, Besztercebánya: Newtonovi zakoni gibanja. Dr. S. Madarász, kateheta, Bp.: Energetički monizam V. Ostwalda. Dr. T. Turchány, gimn. prof. Bp.: O modernim monističkim teorijama. I. Szabó, profesor na pravnoj akademiji, Eger: O nužnoj dužnosti govoriti istinu. Dr. A. Krüger, odvjetnik, Nagyvárad: O štrajku; Kršč. sociologija u kaznenome pravu. Dr. M. Vámosy, sudac kod sudb. stola, Nagyvárad: Dvoboj i poštenje. L. Tomcsány, S. I.:

O nužnoj zapovijedi Kantovoj. I. Damian. S. I.: Podrijetlo života. Dr. A. Horváth, dominikana c: Međusobni utjecaj fizičkoga i psihičkoga svijeta. S. Hajós, karmelita: Temeljna pitanja biologije. Dr. A. Szentes, cistercita: Vjera i znanje u jednome subjektu o jednom te istom predmetu. Dr. I. Zoltványi, benediktana c: Jedno poglavje iz povijesti estetike. — Spomenut ću još nekoliko temâ: pojam slobode volje; o temelju moralnosti; dokazi za slobodu volje; Bacon i moral; Helmholtz i čutilna spoznaja; odnošaj filozofije prema teologiji; O pitanju mogućnosti vječnoga svijeta; tumačenje hipnotizma; nauka o slobodi kod John Stuart Mill-a; energetika i filozofija; nauka moderne theozofije; problem modernosti u kršč. umjetnosti; o vrijednosti rada; filozofska pravilnost (točnost) u govorništvu; uloga volje u bož. vjeri; vječnost stvari i sv. Toma Akv.; nauka o Logosu u grčkoj filozofiji. i t. d.

Rasprave, koje su čitane na društvenim sastancima, štampane su do g. 1906. (uključivo) u filozofskom časopisu (Bölcséleti Folyóirat), a od 1907.—1913. (uključivo) u bogoslovskom časopisu (Hittudományi Folyóirat), a od g. 1914. u „Religio“ Mimogred mogu spomenuti, da je „Religio“, filozofski i bogoslovski časopis, najstariji list mađarski. Utemeljio ga god. 1841. dr. Szaniszló, kanonik a kasnije biskup u Nagyváradu. Na početku g. 1914. sjedinjen je taj časopis s bogoslovskim časopisom. Sadanji urednik mu je spomenuti mađarski filozof dr. J. Kiss, sveuč. prof. Bp. „Religio“ raspreda o pitanju nazaranja o svijetu i životu, osim toga upoznaje nas s djelovanjem društva sv. Tome Akv., donosi opise njegovih sijela, čitane rasprave i „izmjene misli“. Izlazi 10 puta na godinu, a cijena je 12 K za cijelu godinu.

Prema pravilima vodstvo ovoga društva sastoji se od jednoga ili više biskupâ kao pokrovitelja, od predsjednika, dvaju potpredsjednika, dvaju tajnika i blagajnika. Pokrovitelja molbom, a ostale članove vodstva izborom društvo dobiva. Izbor se obavlja svake treće godine na glavnoj skupštini. U slučaju raspusta društva imovinu njegovu dobiva književno društvo sv. Stjepana, koje imade svrhu sličnu našem društvu sv. Jeronima.

Hulenić.

